

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Νικόλαος Μπεζαντάκος , Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Αμφιλόχιος Παπαθωμάς , Επίκουρος Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Ευαγγελία Λουτριανάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης Βασίλειος Χαραλαμπάκος , Φιλολόγος
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αλέξανδρος Κεσίσογλου , Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων Μαρίνα Δεδούλη , Σχολική Σύμβουλος Γεωργία Κατσαγάνη - Γιαννακοπούλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Δημήτριος Καλανδράνης , Σκιτσογράφος Σπυρίδων Καράμπαλης , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Σωτήριος Γκλαβάς , Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Σεβαστιανή Μακρή , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:
«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

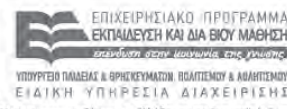
Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παλιός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Νικόλαος Μπεζαντάκος
Ευαγγελία Λουτριανάκη

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Βασίλειος Χαραλαμπίκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	8
Το ταξίδι των λέξεων στον χρόνο...	
Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα	
Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου	
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής - Από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους στη Νέα Ελληνική	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	14
Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα (Πλάτων, <i>Πρωταγόρας</i> 325c-326c, ελεύθερη διασκευή)	
A. Κείμενο	
B. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;	
Γ. Φθόγγοι και γράμματα	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	20
Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων (Ξενοφών, <i>Απομνημονεύματα</i> 2.7.6, ελεύθερη διασκευή)	
A. Κείμενο	
B. Ετυμολογικά: Η ετυμολογία των λέξεων - Παραγωγή και Σύνθεση	
Γ. Γραμματική: 1. Τόνοι και πνεύματα 2. Μέρη του λόγου 3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών 4. Τα παρεπόμενα του ρήματος	
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	28
Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας (Λουκιανός, <i>Αληθής Ιστορία</i> 2.3-4, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή φωνή</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α' μέρος): - υποκοριστικά - περιεκτικά - τοπικά	
Γ. Γραμματική: 1. Το άρθρο 2. Β' κλίση ουσιαστικών 3. Προσωπικές αντωνυμίες	
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	36
Ο πλούτος της αττικής γης (Ξενοφών, <i>Πόροι</i> 1.1-5, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή γῆ</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος): παρώνυμα - εθνικά - πατρωνυμικά - γονεωνυμικά	
Γ. Γραμματική: 1. Οριστική ενεστώτα ρ. <i>εἰμί</i> 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	44
Η ομορφιά δεν είναι το παν (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>πίνω</i>	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, το αποτέλεσμα ενέργειας	
Γ. Γραμματική: Α' κλίση ουσιαστικών	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	52
Η λύση του γόρδιου δεσμού (Άρριανός, <i>Αλεξάνδρου Ανάβασις</i> 2.3.1-8, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ζεγγνύω</i> (και <i>ζεύγνυμι</i>)	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο, τόπο	

Γ. Γραμματική: 1. Η αύξηση 2. Οριστική παρατατικού ρ. *εἰμί* 3. Οριστική παρατατικού και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 4. Οριστική αορίστου ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 60

Ένα μοιραίο λάθος (Λουκιανός, *Νεκρικοί Διάλογοι* 17, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ελεύθερος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Γ. Γραμματική: 1. Δευτερόκλιτα επίθετα 2. Η δεικτική αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 68

Ανυπέρβλητα πρότυπα (Ίσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ πατήρ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (α' μέρος): παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Γ. Γραμματική: 1. Ο αναδιπλασιασμός 2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 76

Ο Σωκράτης για τη φιλία (Ξενοφών, *Ἀπομνημονεύματα* 2.4.1-7, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κτάομαι, κτῶμαι*

B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική: Επαναληπτικές ασκήσεις

ΕΝΟΤΗΤΑ 11 82

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα (Ἀρριανός, *Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις* 5.19.4-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ πόλις*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (β' μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Γ. Σύνταξη: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα

ΕΝΟΤΗΤΑ 12 90

Αθήνα και Ατλαντίδα (Πλάτων, *Τίμαιος* 25a-d, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κρατέω, κρατῶ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

Γ1. Γραμματική: Γ' κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνεντόληκτα σε *-ις* (γεν. *-εως*) β. καταληκτικά μονόθεμα φωνεντόληκτα σε *-εύς* (γεν. *-έως*) -ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε *-α* (γεν. *-ατος*)

Γ2. Σύνταξη: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες

ΕΝΟΤΗΤΑ 13 98

Δάμων και Φιντίας (Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ τύραννος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο

Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές ε.φ. βαρύτονων ρημάτων

Γ2. Σύνταξη: 1. Το απαρέμφατο 2. Η μετοχή

ΕΝΟΤΗΤΑ 14106

Ένα άδικο παράπονο (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἄρχω*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος): κυρίως ρηματικά επίθετα με καταλήξεις -τέος, -τος

Γ. Γραμματική: 1. Γ' κλίση ουσιαστικών: α. ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα σε -ων (γεν. -οντος) β. καταληκτικά μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -ας (γεν. -αντος) 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μ.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ρ. *εἰμί*

ΕΝΟΤΗΤΑ 15114

Η μεταμόρφωση του Λευκίππου (Αντωνίνος Λιβεράλις, *Μεταμορφώσεων Συναγωγή 17*, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *φύω*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (β' μέρος)

Γ. Γραμματική: Οριστική παρατατικού και αορίστου μ.φ. βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 16120

Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου (Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία 6.12*, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ θάλαττα /θάλασσα*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα

Γ. Γραμματική: Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 17126

Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση (Μέγας Βασίλειος, *Ὁμιλίες εἰς τὴν Ἐξαήμερον 7.3*)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ σάρξ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιρρημάτων: τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά

Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές μ.φ. βαρύτονων ρημάτων

Γ2. Σύνταξη: 1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: ταυτοπροσωπία - ετεροπροσωπία 2. Το υποκείμενο της μετοχής: συνημμένη - απόλυτη

ΕΝΟΤΗΤΑ 18134

Η ειλικρίνεια ανταμείβεται (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ δίκη*

B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική - Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις

ΕΠΙΜΕΤΡΟ141

I. Παράλληλα κείμενα142

II. Το λεξιλόγιο των κειμένων.....160

III. Αρχικοί χρόνοι ρημάτων.....169

IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων (Γραμματική - Σύνταξη - Ετυμολογία)170

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε με σκοπό να προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν μια μορφή της ελληνικής γλώσσας, αυτήν που ονομάζουμε «Αρχαία Ελληνικά». Είναι αλήθεια ότι τα «Αρχαία Ελληνικά» έγιναν γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο και πολλοί ασχολήθηκαν μαζί τους, επειδή είναι η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν έργα που θεμελίωσαν τον πνευματικό πολιτισμό της ανθρωπότητας. Αυτή η γνωριμία, αν γίνει σωστά, νομίζουμε ότι θα είναι χρήσιμη για πολλούς λόγους, μερικοί από τους οποίους αξίζει να αναφερθούν. Κάθε γλώσσα υπακούει σε κανόνες, έχει συγκεκριμένη δομή, βάσει της οποίας συγκροτείται ο λόγος, δικό της κλιτικό σύστημα, στοιχεία, δηλαδή, που και μόνο η μάθησή τους αποτελεί σπουδαίο διανοητικό γύμνασμα. Πολύ περισσότερο που τα «Αρχαία Ελληνικά» είναι μια πολύ πειθαρχημένη γλώσσα που δίνει όμως ταυτόχρονα μεγάλη ελευθερία να την χρησιμοποιεί κανείς με το δικό του προσωπικό ύφος. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι η κατανόηση της δομής ενός κειμένου οξύνει τη σκέψη του μαθητή όσο και η κατανόηση μιας αλγεβρικής εξίσωσης. Εξάλλου τα Αρχαία Ελληνικά είναι ο όχι και τόσο μακρινός πρόγονος της γλώσσας που μιλάμε και γράφουμε σήμερα. Μετρώντας τον χρόνο με κάπως ιδιόμορφο τρόπο μπορούμε να πούμε ότι π.χ. από τον Αισχύλο και τον Θουκυδίδη μας χωρίζουν «μόνο» εβδομήντα, το πολύ ογδόντα παππούδες. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να αντιληφθούν οι μαθητές πολύ εύκολα ότι η γλώσσα που μιλάμε σήμερα είναι ο κατ' ευθείαν απόγονος εκείνης της μορφής της ελληνικής γλώσσας που μιλιόταν εδώ στον ίδιο χώρο πριν από τουλάχιστον 2.500 χρόνια. Με κάποια έκπληξη ίσως θα διαπιστώσουν ότι σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούνται τότε και τώρα οι ίδιες λέξεις με την ίδια ή με διαφορετική σημασία. Αυτή η παρακολούθηση των σημασιών των λέξεων και της χρήσης τους μέσα στο πέρασμα του χρόνου αποτελεί ασφαλώς μια γοητευτική «εξερεύνηση», η οποία θα κάνει τον μαθητή να αντιληφθεί καλύτερα την εξέλιξη της γλώσσας μας και να αποκτήσει καλύτερη γνώση γι' αυτήν.

Προσπαθήσαμε με το παρόν βιβλίο να δείξουμε αυτή την συνέχεια και την συγγένεια με τρόπο απλό και ευχάριστο, γιατί θέλαμε τα ελληνόπουλα να αγαπήσουν τα «Αρχαία Ελληνικά», να πάψουν να τα θεωρούν δύσκολα και ακόμη να πιστεύουν ότι είναι χρήσιμα. Ελπίζουμε ότι σε μεγάλο βαθμό θα πετύχουμε αυτούς τους στόχους μας. Είναι καιρός να πάψουν να θεωρούνται τα «Αρχαία Ελληνικά» μάθημα στην καλύτερη περίπτωση δύσκολο και στην χειρότερη άχρηστο. Είναι οι ρίζες της γλώσσας μας και πρέπει να τα φροντίζουμε γιατί η γλώσσα μας τα έχει ανάγκη, όπως ακριβώς κάθε ζωντανός οργανισμός έχει ανάγκη τις ρίζες του. Ελπίζουμε ότι στο τέλος και της Τρίτης τάξης του Γυμνασίου οι μαθητές θα έχουν αποκτήσει μια αρκετά καλή γνώση της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ίσως έτσι φθάσουν κάποτε να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με τη γλώσσα (όχι κατ' ανάγκην επαγγελματικά) και να αποκτήσουν το προνόμιο που θα ήθελαν να έχουν πολλοί άνθρωποι απ' όλον τον κόσμο: να κατανοήσουν κάποιο αρχαίο ελληνικό κείμενο διαβάζοντάς το στο πρωτότυπο.

Η συγγραφική ομάδα

Το ταξίδι των λέξεων

Η Νέα Ελληνική γλώσσα προήλθε από την Αρχαία Ελληνική και είναι αποτέλεσμα συνεχούς εξέλιξης μέσα στους αιώνες. Η συγγένεια της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής είναι σαφής, αρκεί να δούμε πόσες λέξεις, καταλήξεις, σημασίες κ.ά. της αρχαίας γλώσσας επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας ή πόσες φράσεις αρχαίες και αρχαιοπρεπείς λόγιες χρησιμοποιούνται σήμερα στον γραπτό ή προφορικό λόγο της Νέας Ελληνικής. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

νοῦς ὑγιῆς ἐν σώματι ὑγιῖ

εὖ ἀγωνίζεσθαι

πύξ λάξ

κύκνειον ἄσμα

δημοσία δαπάνη

τὰ παιδιά παίζει

γνώθι σαυτόν

ἔπεα πτερόεντα

τὸ δις ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ

Εὕρηκα! Εὕρηκα!

εὖ ζῆν

μολῶν λαβέ!

μή μου ἄπτου!

καινὰ δαιμόνια

στήλη ἄλατος

ἄρον ἄρον

ἀπὸ μηχανῆς θεός

γόρδιος δεσμός

Χρησιμοποιείτε ή ακούτε συχνά ανάλογες φράσεις; Να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Στο προοίμιο της *Ὀδύσσειας* απαντούν λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη Νέα Ελληνική με την ίδια σημασία: *Μοῦσα, πολὺς, ἱερός, ἄνθρωπος, πόντος, ψυχή, ἑταῖρος, νόστος, αὐτός, θεά.*

στον χρόνο...

Η Αρχαία Ελληνική (μέσω και της Λατινικής στην περίπτωση των γαλλικών, των ισπανικών, των ιταλικών και των ρουμανικών) προσέφερε λέξεις ή ρίζες λέξεων σε όλες τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

“...Our critical problems such as the numismatics plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch... In parallel, a panethnic unhyprocritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic...”

Απόσπασμα από ομιλία του Ξενοφώντα Ζολώτα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις 26/9/1957. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, ήταν ο σκοπός του ομιλητή;

(αγγλ. / γαλλ.) Europe < *Εὐρώπη* (= αυτή που έχει *εὐρεῖς ὄπας*, μεγάλα μάτια)

(αγγλ.) democracy - monarchy - anarchy - despotism - hegemonism - tyranny

(αγγλ.) harmony < *ἄρμονία* < *ἄρμος*

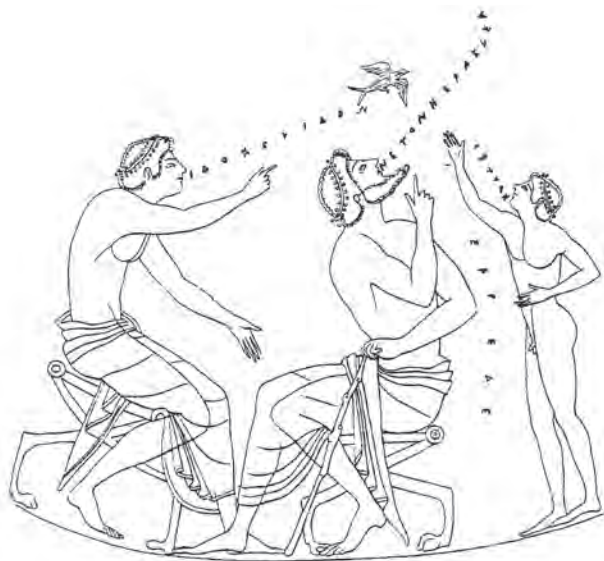
(γαλλ.) histoire < *ἱστορία* < *ἵστωρ* (= ο γνώστης)

ἀνάλυσις > (αγγλ.) analysis / (γαλλ.) analyse / (ιταλ.) analisi / (γερμ.) Analyse

(αγγλ.) athlete < *ἀθλητής* < *ἀθλοῦμαι* < *ἄθλον* (= βραβείο, έπαθλο)

Αν γνωρίζετε άλλες ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση, να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η ανίχνευση λέξεων που χρησιμοποιούμε στη Νέα Ελληνική και θεωρούνται δάνεια από ξένες, ενώ στην πραγματικότητα είναι ελληνικές λέξεις που... ταξίδεψαν και επέστρεψαν στον τόπο τους. Πρόκειται για **αντιδάνεια**, όπως είναι λ.χ. η λ. «*καναπές*» < γαλλ. canapé < λατ. conopoeum < ελλ. *κωνωπεῖον*, η λ. «*πέναλτι*» < μεσαιων. λατ. roenalitas < λατ. roenalis < λατ. roena < ελλ. *ποινή*.

Παράδειγμα διαλόγου σε παράσταση αγγείου, ο οποίος στη νε. αποδίδεται ως εξής: «Ένα χελιδόνι!», «Μα τον Ηρακλή, ήρθε η άνοιξη!» (παράσταση σε αττικό αγγείο, 6ος αι. π.Χ., Αγία Πετρούπολη).

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα αποτελεί μέρος της **πολιτιστικής κληρονομιάς** των Ελλήνων.

Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας αρχίζει πριν από **40 αιώνες** περίπου. Τα **παλαιότερα μνημεία** της είναι οι πινακίδες της γραμμικής γραφής Β' (περ. 1450-1200 π.Χ.), που ήταν γραμμένες σε συλλαβογραφικό αλφάβητο. Αξιωματικό είναι ότι η Ελληνική αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας με **αδιάκοπη ιστορική συνέχεια**. Έτσι, μπορούμε να μιλάμε για **ενιαία** ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Τα κείμενα που έχουν διασωθεί, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά ευρήματα, αποτελούν τις **μαρτυρίες του παρελθόντος**. Η επαφή με τα πρωτότυπα κείμενα έχει την ίδια σημασία με το άγγιγμα ενός αγάλματος, καθώς αποκομίζουμε μια **αίσθηση οικειότητας με το παρελθόν μας**.

Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου

Οι Φοίνικες και οι Έλληνες

Το **φοινικικό αλφάβητο** εισάγεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο ακμής των σχέσεων Φοινίκων και Ελλήνων, δηλ. μεταξύ 12ου και 9ου αι. π.Χ. Ήταν ένα **συμφωνογραφικό - συλλαβογραφικό** αλφάβητο, το οποίο περιλάμβανε 21 συλλαβογράμματα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε και σε κάποιες συλλαβές, π.χ. το τ = τ, τα, τε, το, τι. Τα γράμματα Ξ, Φ, Χ, Ψ, Ω έλειπαν, ενώ υπήρχαν επιπλέον το δίγαμμα (Ϝ) και το κόππα (Ϙ).

Παράδειγμα: Η λέξη «μαθητής», εάν υπήρχε, στο φοινικικό σύστημα θα γραφόταν «μ.θ.τ.ς», θα μπορούσε δηλ. κάποιος που δεν καταλαβαίνει καλά τα συμφραζόμενα να διαβάσει «μαθητές» ή «μαθηπτάς» (αιτ. πληθ.) ή «μαθηπτός» (= αυτός που μπορεί να μαθευτεί).

Οι Έλληνες έκριναν ότι το αλφάβητο αυτό θα προκαλούσε δυσκολίες. Το προσάρμοσαν, λοιπόν, στις δικές τους φωνητικές ανάγκες και το συμπλήρωσαν μετατρέποντάς το σε **φωνολογικό**. Δηλαδή, κάθε γράμμα αντιστοιχούσε πλέον σε έναν φθόγγο, φωνήεν ή σύμφωνο, οπότε επιτυγχανόταν ακρίβεια και ευκολία στην εκμάθηση. Το νέο αλφάβητο ονομάστηκε **ελληνικό**.

Τα **πρώτα σωζόμενα γραπτά μνημεία** της ελληνικής γλώσσας στο ελληνικό αλφάβητο είναι η επιγραφή του ποτηρίου του Νέστορος (πιθ. 740-720 π.Χ.) και της οινοχόης του Διπύλου (735-725 π.Χ.).

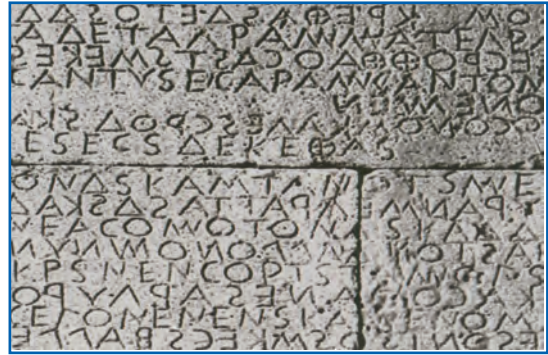
Οινοχόη διακοσμημένη με γεωμετρικά θέματα που βρέθηκε το 1871 στο Δίπυλο του Κεραμεικού στην Αθήνα. Χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ. Η επιγραφή που φέρει αποτελεί το αρχαιότερο έως τώρα γνωστό δείγμα αλφαβητικής γραφής στον ελληνικό κόσμο. Δόθηκε ως έπαθλο ορχηστικού αγώνα (δηλ. αγώνα χορού), όπως μαρτυρεί η επιγραφή που φέρει: «Όποιος τώρα απ' όλους τους χορευτές χορεύει πιο ανάλαφρα, αυτός ας το πάρει» (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

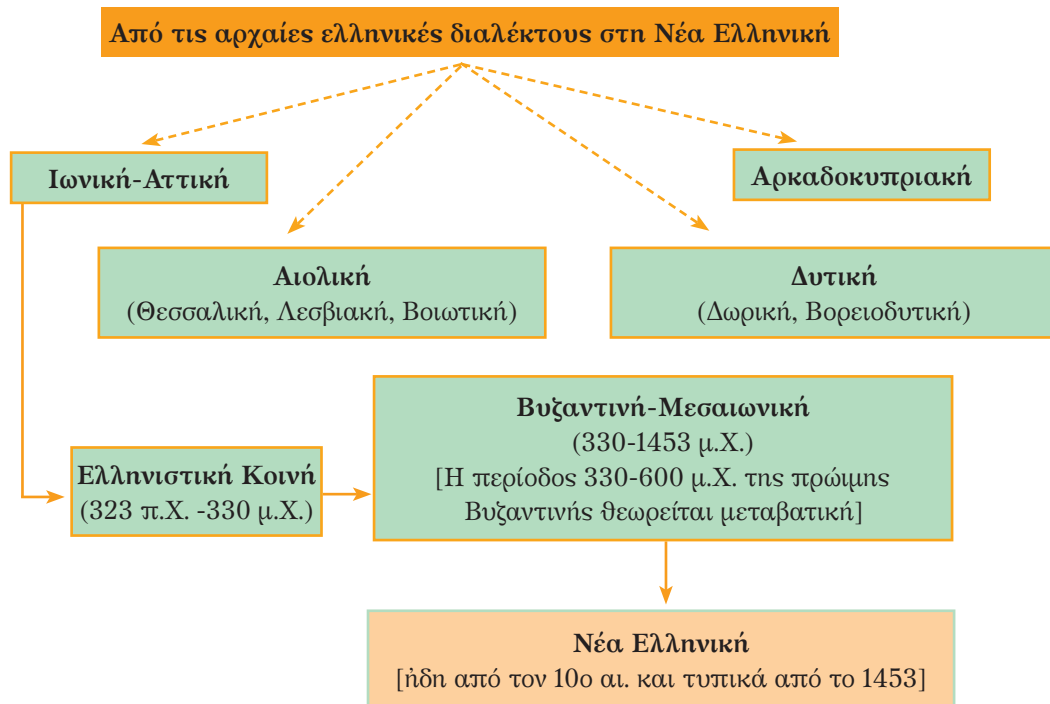
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής

Η Αρχαία Ελληνική παρουσιάζει ποικιλία διαλέκτων. Από τον 4ο αι. π.Χ. άρχισε να επικρατεί η **Αττική**, που διαμορφώθηκε στην **Αθήνα**, έφτασε σε υψηλό βαθμό καλλιέργειας με τα κείμενα του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. και τελικά κυριάρχησε.

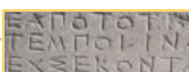
Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις κύριες διαλέκτους της Αρχαίας Ελληνικής και τους κύριους σταθμούς στην πορεία της ελληνικής γλώσσας μέχρι σήμερα. Είναι αυτονόητο ότι ο διαχωρισμός είναι συμβατικός, αφού η γλωσσική εξέλιξη γίνεται **βαθμιαία** και όχι με απότομες αλλαγές.

Ο Νόμος της Γόρτυνας, ισχυρή πόλη της Κρήτης, είναι γραμμένος σε δωρική διάλεκτο. Το απόσπασμα περιέχει διατάξεις σχετικές με το διαζύγιο (450 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εντυπωσιακή η επιβίωση στοιχείων της α.ε. σε **νεοελληνικά ιδιώματα** και **διαλέκτους** σε επίπεδο λεξιλογίου, σημασιών και σύνταξης, π.χ. (Μάνη) κλαίουσι, λέουσι, (Τσακωνική) μάτη (< δωρικό *μάτηρ* = η μητέρα), (Ποντιακή) τ' εμόν (το δικό μου), τα παιδιά, (Κρητική) χοχλιός (< α.ε. *κοχλίας*), αμπώθω (< α.ε. *άπωθῶ*) (Κυπριακή) έδοξέν μου (< α.ε. *έδοξέ μοι* = μου φάνηκε), ορτσούμαι (< α.ε. *όρχοῦμαι* = χορεύω).

«Γιατί να μάθω Αρχαία Ελληνικά;»

Μια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δίνει ένας διαπρεπής ξένος φιλόλογος:

«Από όλες τις δημιουργίες του αρχαίου ελληνικού πνεύματος η πιο θαυμαστή είναι χωρίς αμφιβολία η γλώσσα. Ο άπειρος πλούτος της λεξιλογικής παραδόσεως, η σχεδόν απεριόριστη δυνατότητα συνθέσεως, η σημασιολογική ακρίβεια των πολυάριθμων συνωνύμων, η απλότητα του κλιτικού συστήματος των ονομάτων και ο πλούτος του κλιτικού συστήματος των ρημάτων, το εναλλασσόμενο παιχνίδι των μοριών και των προθέσεων, η διαφάνεια της λογικής και συντακτικής δομής, το εύηχον και η μουσικότητα, τέλος, δημιούργησαν το πιο τέλειο όργανο που ο άνθρωπος έφτιαξε, για να εκφράσει τις σκέψεις του. Και όπως η γλώσσα δημιουργήθηκε από την ανάγκη να εκφρασθεί η ανθρώπινη σκέψη, έτσι και η ίδια με τη σειρά της συνέβαλε να δημιουργηθούν απ' αυτή τη σκέψη οι λογοτεχνικές μορφές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: σκέπτεται κανείς τα Ελληνικά της ποίησης, σ' όλη την ποικιλία της. Και κατόπιν τα Ελληνικά της φιλοσοφίας και της ιστορίας, της ρητορικής, της αφήγησης και του μυθιστορήματος, της γραμματικής και της φιλολογίας, της ιατρικής και των μαθηματικών, της αστρονομίας και της φυσικής, της ζωολογίας και της βοτανικής, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας, της θεολογίας. Πλευρές της σκέψεως, τις οποίες, μαζί με άλλες ακόμη, η Ελλάδα αποκάλυψε στην ανθρωπότητα σε μορφές που έμειναν βασικές. Γι αυτό η εκφραστική δύναμη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας παρέμεινε ενεργή και ζωντανή σε όλες τις γλώσσες του πολιτισμού (τεχνικοί όροι του λεξιλογίου σε όλες τις σύγχρονες γλώσσες)».

Raffaele Cantarella, *La letteratura greca classica*, Firenze 1967, σ. 25

(μτφρ. των συγγραφέων)

Στο κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών εικονίζονται οι επιστήμες προσωποποιημένες.

Ασκήσεις - Δραστηριότητες

1. Να αναπτύξετε σύντομους διαλόγους στη ν.ε. στους οποίους θα χρησιμοποιήσετε τις φράσεις της σελ. 8 ή άλλες ανάλογες.
2. Να βρείτε στο λεξικό (ή να σκεφτείτε) τις ελληνικές λέξεις που αποδίδουν τους παρακάτω ξενικούς όρους: γκλάμουρ, φαστφούντ, σκόντο, μπάσος, ανφάς, σκάρτος.
3. Με τη βοήθεια λεξικού να βρείτε την ελληνική ρίζα των παρακάτω ξενικών λέξεων: τουρνούα, τζίρος, φαντεζί, παρλάρω, πιάτσα, σκιτσάρω.
4. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να αναζητήσετε σε έναν τηλεφωνικό κατάλογο εταιρείες ή προϊόντα με αρχαία ελληνικά ονόματα ή θέματα (π.χ. «Ταχυμεταφορές *Ο ΕΡΜΗΣ*»). Αφού τα κατηγοριοποιήσετε (π.χ. ονόματα θεών, ηρώων, ιστορικών προσώπων), να τα παρουσιάσετε σε ένα κολάζ που θα συνθέσετε. Τα συμπεράσματά σας μπορούν να αποτελέσουν υλικό για ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας ή σε άλλο μαθητικό έντυπο.
5. Αναζητήστε στο προοίμιο της *Ίλιάδας* λέξεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. αυτούσιες (ή ελαφρά τροποποιημένες) ως προς τη μορφή και τη σημασία.

6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια να βρείτε φωτογραφίες με ανάλογες σκηνές της σύγχρονης ζωής και να δημιουργήσετε ένα μεγάλο κολάζ που θα το παρουσιάσετε στην τάξη σας καλώντας τους συμμαθητές σας να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, καθώς το περιεργάζονται.

Παιδιά διασκεδάζουν με ένα πρόχειρο αμαξάκι (αγγείο του 5ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Έφηβοι παίζουν παιχνίδι που θυμίζει το σύγχρονο χόκεϋ (επιτύμβιο μνημείο του 6ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Θέμα για συζήτηση

Η αρχαία Ελλάδα τροφοδοτεί με ποικίλες ιδέες, όρους και εικόνες την παγκόσμια εμπορική βιομηχανία (νόματα αρωμάτων, αυτοκινήτων, θέματα κινηματογραφικών ταινιών κτλ.). Πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Να συζητήσετε στην τάξη διάφορα παραδείγματα.

Αναγκαιότατον μάθημα τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά

Στοβαῖος, Ανθολόγιον 2.31.34

Το πιο απαραίτητο μάθημα είναι να λησμονεί κανείς τα κακά που έμαθε.

Στην εξωτερική όψη της κύλικας του Δούριδος (περ. 480 π.Χ.) απεικονίζονται σκηνές από την καθημερινή ζωή του σχολείου της εποχής. Στο κέντρο ο δάσκαλος κρατά ανοιχτό παπύρινο κύλινδρο, όπου διακρίνεται η αρχή ποιήματος, ενώ ο μαθητής στέκεται όρθιος. Αριστερά ένας άλλος δάσκαλος κάθεται σε δίφρο και παραδίδει μάθημα λύρας στον επίσης καθισμένο μαθητή. Στην άκρη δεξιά παρακολουθεί τη σκηνή ο παιδαγωγός (Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Α. Κείμενο

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα αποτέλεσε πρότυπο για πολλές αρχαίες ελληνικές πόλεις. Ιδεώδες της ήταν να γίνουν οι νέοι «καλοί κάγαθοί». Αυτό επιτυγχανόταν με την άσκηση του σώματός τους, ώστε αυτό να αποκτήσει ευρωστία και ομορφιά, και της ψυχής τους, ώστε να γίνουν ενάρετοι.

Ἐν Ἀθήναις τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι. Πρῶτον μὲν καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ ἐπιμελοῦνται ὅπως βέλτιστος γενήσεται ὁ παῖς, διδάσκοντες ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον καὶ τόδε μὲν καλόν, τόδε δὲ αἰσχρὸν ἐστὶ. Εἶτα δέ, ἐπειδὴν οἱ παῖδες εἰς ἡλικίαν ἔλθωσι, οἱ γονεῖς εἰς διδασκάλων πέμπουσιν, ἔνθα οἱ μὲν γραμματισταὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα μάθωσι καὶ τὰ γεγραμμένα ἐννοῶσι, οἱ δὲ κιθαρισταὶ τῷ κιθαρίζειν ἡμερωτέρους αὐτοὺς ποιεῖν πειρῶνται καὶ τὰς τῶν παιδῶν ψυχὰς πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἀρμονίαν οἰκειοῦσι. Ἔτι οἱ παῖδες ἐν γυμνασίοις καὶ παλαίστραις φοιτῶσι, ἔνθα οἱ παιδοτρίβαι βελτίω τὰ σώματα αὐτῶν ποιοῦσι, ἵνα μὴ ἀναγκάζονται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν τῶν σωμάτων πονηρίαν.

Η κορασίδα πηγαίνει στο σχολείο... (460-450 π.Χ., Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης)

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-326c (ελεύθερη διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

<p>μετ' ἐπιμελείας νουθετοῦσι (ρ. νουθετέω, νουθετῶ) ἢ τροφός</p> <p>ἐπιμελοῦνται (ρ. ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι) ὅπως βέλτιστος γενήσεται (ρ. γίγνομαι) τὸ μὲν... τὸ δέ... τόδε μὲν... τόδε δέ ἐστί (ρ. εἰμί) ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν</p> <p>ὁ αἰσχρός, ἡ αἰσχρά, τὸ αἰσχρόν ἐπειδὴν δ' εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν εἰς διδασκάλων (ενν. οἴκους) πέμπουσιν (ρ. πέμπω) ἔνθα</p> <p>ὁ γραμματιστής ὅπως... μάθωσιν (αόρ. ρ. μανθάνω) καὶ ἐννοῶσι ὁ κιθαριστής</p> <p>τῷ κιθαρίζειν (ρ. κιθαρίζω) ποιεῖν (ρ. ποιέω, ποιῶ) πειρῶνται (ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) οἰκειοῦσι (ρ. οἰκειόω, οἰκειῶ) ἔτι</p> <p>ἐν γυμνασίοις (ουσ. τὸ γυμνάσιον) καὶ παλαίστραις (ουσ. ἡ παλαίστρα) φοιτῶσιν (ρ. φοιτάω, φοιτῶ)</p> <p>ὁ παιδοτρίβης ἔνθα βελτίω τὰ σώματα ποιοῦσι ἵνα (τελικός σύνδ.) ἀποδειλιᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδειλιάω, ἀποδειλιῶ) διὰ τὴν τοῦ σώματος πονηρίαν</p>	<p>με φροντίδα, επιμελημένα νουθετούν, συμβουλεύουν η παραμάνα, η δούλη που μεριμνούσε για την ανα- τροφή του νηπίου φροντίζουν (πβ. ν.ε.: επιμέλεια, επιμελητής) πώς θα γίνει πολύ καλό το ένα... το άλλο... αυτό... το άλλο είναι ὁμορφος, ωραίος, καλός (στην α.ε. το επίθετο αναφέ- ρεται στο κάλλος, στην ομορφιά, ενώ σήμερα έχει περισσότερο ηθικό περιεχόμενο) ἀσχημος, επαίσχυντος, αἰσχρός, απρεπής ὅταν φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία στα στίγνια των δασκάλων, στα σχολεῖα στέλνουν (πβ. ν.ε.: πομπός, πομπή) όπου ο δάσκαλος της γραφής και της ανάγνωσης να μάθουν και να καταλαβαίνουν ο δάσκαλος της μουσικής που μάθαινε στα παιδιά να παίζουν λύρα (ή αυλό), να τραγουδούν και να χορεύουν με το να παίζουν λύρα (ή αυλό) προσπαθούν να κάνουν εξοικειώνουν ἀκόμα, επιπλέον στα γυμναστήρια (στις σχολές της γυμναστικής) και στις παλαίστρες (στις σχολές της πάλης) συχνά- ζουν / περνούν τον καιρό τους (πβ. ν.ε.: φοιτητής) ο δάσκαλος της γυμναστικής όπου κάνουν καλύτερα, πιο δυνατά τα σώματα (τους) για να να δειλιάζουν εξαιτίας της κακής σωματικής κατά- στασης</p>
--	---

Ερμηνευτικά σχόλια

Στην Αθήνα της κλασικής εποχής η **εκπαίδευση και η διαπαιδαγώγηση των νέων** ενδιέφεραν οπωσδήποτε την επίσημη Πολιτεία, αλλά δεν αποτελούσαν δικό της μέλημα, όπως αποτελούν σήμερα. Η εκπαίδευση των παιδιών αποτελούσε μέρμινα κυρίως των γονέων. Τα κορίτσια δεν αποκτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις πέρα από αυτές που θα τους επέτρεπαν να διαχειρίζονται σωστά τις υποθέσεις του σπιτιού τους, όταν θα αποκτούσαν οικογένεια.

Τρεις κατηγορίες δασκάλων αναλάμβαναν τη στοιχειώδη μόρφωση των αγοριών στην Αθήνα: ο γραμματιστής, ο κιθαριστής και ο παιδοτρίβης. Αυτοί δίδασκαν στα παιδιά γραφή, μουσική και γυμναστική αντίστοιχα, δίνοντας έμφαση όχι μόνο στη σωματική ευεξία και τη μουσική καλλιέργεια, αλλά και στην ψυχική, πνευματική και ηθική διαπαιδαγώγηση.

Νέοι που αθλούνται (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ερωτήσεις

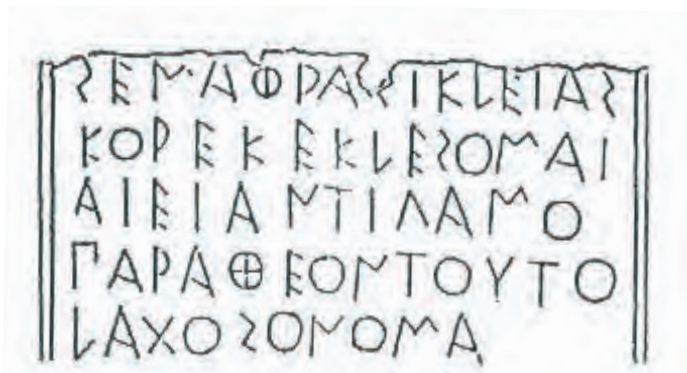
1. Ποιοι είχαν την ευθύνη για τα πρώτα στάδια της αγωγής των παιδιών στην αρχαία Αθήνα;
2. Σε ποια σχολεία φοιτούσαν οι μικροί Αθηναίοι, από ποιες ειδικότητες δασκάλων εκπαιδεύονταν και τι μάθαιναν από τον καθένα;

Σε αυτό το πινακίδιο-«τετράδιο» των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων ο γραμματοδιδάσκαλος έχει γράψει δύο γνωμικά, για να τα αντιγράψει ο μαθητής: «Σοφοῦ παρ' ἀνδρός προσδέχου συμβουλίαν» και «Μὴ πᾶσιν εἰκὴ τοῖς φίλοις πιστεύεται (ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «πιστεύετε!»)» (Βρετανικό Μουσείο).

Β. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;

Παρατηρήστε την επιγραφή που ακολουθεί και τη μεταγραφή της:

ΣΗΜΑ ΦΡΑΣΙΚΛΕΙΑΣ
 ΚΟΡΕ ΚΕΚΛΕΣΟΜΑΙ
 ΑΙΕΙ ΑΝΤΙ ΓΑΜΟ
 ΠΑΡΑ ΘΕΟΝ ΤΟΥΤΟ
 ΛΑΧΟΣ ΟΝΟΜΑ
 Σήμα Φρασικλείας
 κόρη κεκλήσομαι
 αiei, αντί γάμου
 παρά θεών τούτο
 λαχούσ' όνομα.

Ποια συμπεράσματα βγάξετε για τη λεγόμενη «μεγαλογράμματη» ή «κεφαλαιογράμματη» γραφή; Η μικρογράμματη γραφή (η οποία συνδέεται με τη συστηματική χρήση τόνων, πνευμάτων και κενών μεταξύ των λέξεων) εισάγεται τον 9ο αι. μ.Χ.

Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν τρεις κυρίως τρόπους γραφής: α) από δεξιά προς τα αριστερά, β) βου-στροφηδόν (βλ. επιγραφή παρακάτω), και γ) από αριστερά προς τα δεξιά (όπως και σήμερα).

